

Mikä? Arkisto Juttusarjat Videot Tapahtumat Podcastit Toimitus

Kirjoittajat Kirjoittajaohjeet Poliitikasta kouluissa [+](#) Suomi

Studia Generalia: Näkökulmia mis- ja disinformaatioon

INTERNET ENNEN JA NYT: TEKNO-OPTIMISMISTA TEKNOFOBIAAN

8.6.2021

📅 8.6.2021 👤 POLIITIKASTA LEHTI 📄 ARTIKKELIT, MIKKO POUTANEN, PAUL-ERIK KORVELA 🗨️ 0

Markus Spiske / Unsplash

Lukuaika: 7 min.

Internetin alkuaikoina verkko nähtiin politiikan tutkimuksen piirissä vapauden sfäärinä. Valtion virallista yhden totuuden politiikkaa pystyttäisiin haastamaan ja valtaapitävien, suuryritysten ja viranomaisten väärinkäytöksiä paljastamaan. Tämä on mielenkiintoisessa ristiriidassa internetiin ja sosiaaliseen mediaan nykyisin liitetyn demokratian uhka -narratiivin kanssa.

Internetin ajan voidaan katsoa alkaneen Suomessa jo vuonna 1988, mutta yleiseen käyttöön se levisi vasta 1990-luvun aikana. [Läheiset suhteet silloiseen Neuvostoliittoon](#) olivat jopa muodostua esteeksi Suomen pääsulle Yhdysvalloista leviävään internetiin. 1990-luvulla varttuneille suomalaisille internet määritteli modernin tietoyhteiskunnan synnyn ja avasi maailmaa ja mahdollisuuksia.

Mikko Poutanen

Mikko Poutanen on tutkijatohtori Tampereen yliopistossa ja Poliitikasta-lehden vastaava päätoimittaja.

Paul-Erik Korvela

Paul-Erik Korvela on yhteiskuntatieteiden tohtori, valtio-opin dosentti ja yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa.

Artikkeliin sovelletaan avoimen julkaisemisen lisenssiä tiedelehdille (CC BY-NC-ND). [Lue lisää tekijänoikeuksista.](#)

Selaa arkistoa

Arviot

demokratia

Euroopan unioni

Venäjä

populismi

Suomi

Yhdysvallat

Retoriikka

Turvallisuuspolitiikka

Media

ilmastonmuutos

Maahanmuutto

Tutkimus

Yliopisto

Eurooppa

Tasa-arvo

Vaalianalyysit

Terrorismi

talous

Ulkopolitiikka

Internetin piti rikkoa valtiollisen tiedonhallinnan monopoli, sekä haastaa valtavirtamedia ja tarjota avoin demokraattinen foorumi kansalaisille. Vertikaalisten valtasuhteiden piti väistyä horisontaalisten yhteisöjen tieltä. Kansalaisten keskusteluareenojen lisääntyminen nähtiin demokratiaa syventävänä ja laajentavana.

Läheiset suhteet silloiseen Neuvostoliittoon olivat jopa muodostua esteeksi Suomen pääsulle Yhdysvalloista leviävään internetiin.

Nyt monet internetiin liittyvät seikat kuten hakkerointi, informaatiovaikuttaminen ja some-jättien vallankäyttö vaikuttavat pikemminkin uhalta demokratialle. Vapaan tiedonsaannin autuus on muuttunut peloksi valetiedosta, salaliittoteorioista ja vihapuheesta. Samanmielisten ajasta, paikasta ja valtioista riippumattomia horisontaalisia yhteisöjä on alettu nimittää somekupliksi.

Onkin tärkeää tarkastella kriittisesti tätä muutosta: onko menneelle tekno-optimismille ja toisaalta nykyiselle teknofobialle tutkimusten pohjalta perusteita?

Suoran demokratian utopia

Internetin alkuaikojen visionäärit liittivät kyberavaruuteen villin lännen kaltaisen **valloittamattoman rajaseudun mielikuvaa**, eivätkä nähneet sitä niinkään välineenä johonkin, vaan päämääränä itsessään: ideoiden ja informaation markkinapaikkana, jossa libertaristinen vapaus toteutuisi ehkä paremmin kuin reaali maailmassa.

Kehitys oli äärimmäisen nopeaa, sillä **1990-luvun puolivälissä** suomalaisia internetin käyttäjiä oli väkilukuun suhteutettuna merkittävästi enemmän kuin muualla. Vaikka tahti on sittemmin hidastunut, vaikutelma suomalaisista – etenkin 1990-luvulla varttuneista – eräänlaisina internetin diginatiiveina elää vahvana poliittisessa mielikuvituksessa.

Optimismi vallitsi 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa myös yliopistoissa, joissa verkkovälitteisen demokratian potentiaali puntaroivan demokratian ideaalle nähtiin vahvana. Vaikka oli selvää, että osalle kansalaisista verkkopohjainen demokratia olisi esimerkiksi puuttuvien tietotaitojen tai riittävän laadukkaiden yhteyksien vuoksi mahdotonta, innostus oli tarttuvaa. Uhat saatettiin huomioida, mutta marginalisoida – harva muistaa, että internetin saavuttua Suomeen nähtiin miltei oitis **ensimmäinen hakkerointi-yritys** ydintutkimuskeskukseen.

Vaikutelma suomalaisista – etenkin 1990-luvulla varttuneista – eräänlaisina internetin diginatiiveina elää vahvana poliittisessa mielikuvituksessa.

Internetin teknologiaan liitettiin enemmän tai vähemmän epäsuorasti oletus nimenomaan suoran demokratian lisääntymisestä. **Tutkimuksissa verkon keskusteluareenoiden potentiaalia** pidettiin niin ikään merkittävänä askeleena tähän suuntaan.

Tarkennettu haku

Hakusana

Ajanjakso

Kirjoittajat

Avainsanat

Uusimmat podcastit

Politiikasta

Vuosi Bidenia Tru...

43:35

108
108
96
169
2.2K
156
176
303
113

Latest tracks by [Politiikasta](#)

Privacy policy

Vaarat, kuten keskusteluareenan palveluntarjoajan valta-asema sekä keskustelun ohjaamisen eli moderoinnin muuttuminen sensuroinniksi toki tiedostettiin, mutta uuden teknologian äärellä painotettiin mahdollisuuksia uhkien sijaan, koska mahdollisuuksien nähtiin olevan suorastaan mullistavia. Viralliselle tiedolle vastakkaisen, vaihtoehdoisen tiedon tuottaminen nähtiin ensisijaisesti kansalaisjärjestöjen ja epädemokraattisten maiden toisinajattelijoiden toiminnan mahdollistajina. Demokraattisen vapauden ajateltiin lisääntyvän juuri sitä kautta, että ei oltaisi enää valtion virallisen yhden totuuden mallissa.

Myös median portinvartijaroolin menetys nähtiin pääasiassa mahdollisuutena vapauttaa tiedontuotanto kaupallisista rajoitteistaan: tärkeitä asioita olisi entistä vaikeampaa salata, ja alhaalta tulevat signaalit pääsisivät suuremmin osaksi julkista keskustelua ja päätöksentekoa. Optimistisesti aseteltuna näitä tavoitteita oli vaikea vastustaa ja niiden potentiaali entistä laadukkaammalle ja tasa-arvoiselle demokratialle näytti ilmiselvältä.

Demokratian lupauksen tutkimus

Tutkimuksessaan internetin vaikutuksesta politiikkaan politiikan tutkija **Pertti Lappalainen** kirjoitti vuonna 2005 internetin mahdollistavan poliittisen eliitin esittämien totuuksien ja välttämättömyyksien kyseenalaistamisen ja siten tekevän politiikasta moniäänisempää.

Vielä 2008 julkaistussa [tutkimusartikkelissa](#) politiikan tutkijat **Tapio Häyhtiö** ja **Jarmo Rinne** esittivät, että verkko mahdollistaisi eräänlaisen käänteisen orwellilaisen ”Pikkuveli valvoo” -lähestymistavan demokratiaan, joka antaisi kansalaisille ”paljastavan” kyvyn valvoa demokratian toteutumista, haastaisi vallitsevaa järjestystä ja tekisi viranomaisten, poliitikkojen ja yritysten toiminnasta tilivelvollista tuomalla epäkohtia julki.

Internet tarjoaa sekä välineen että paikan poliittiselle mobilisoitumiselle ja osallistumiselle.

Väitöstutkimuksessaan Rinne toteaa internetin helppopääsyisten sosiaalisen median alustojen tarjoavan ennennäkemättömiä mahdollisuuksia yritysten, hallitusten ja poliisien epäkohtia paljastavalle kansalaisvalvonnalle koska yleisen huomion saavuttamiseen ei tarvita paljoa voimavaroja. Internet tarjoaa sekä välineen että paikan poliittiselle mobilisoitumiselle ja osallistumiselle.

Aiempaan osallistumiseen nähden Rinteen refleksiiviseksi nimittämä politiikan tekemisen tapa internetissä on teema- ja asiakohtaista osallistumista. Hän näkee internetin poliittisen osallistumisen olevan yksilökeskeistä ja yksilön omista kokemuksista lähtevää suurten ideologisten vapauskertomusten sijaan: toimija voi milloin tahansa pyrkiä politisoimaan minkä tahansa asian. Toimijoita motivoivat omakohtaisesti koetut yhteiskunnalliset epäkohdat ja ristiriidat.

Asialistalle nousee perinteisten poliittisten toimijoiden ehkä karsastamiakin aiheita ja siten politiikka internetissä on radikaalia ja jossakin mielessä kompromissihalutonta. Poliittinen toiminta ei siten tarvitse ideologista maailmanselitystä tai yleispuolueen toimintaohjelmaa koko yhteiskunnan

uudistamiseksi, vaan poliittisen osallistumisen onnistumisen kriteerinä on jonkin asian nousu julkiseen keskusteluun tai epäkohtien paljastaminen.

Uhkien täyttämä nykyisyys

1990-luvun ja 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen optimismi haihtui 2010-luvulla. Syytä internetin kääntymistä käsitteelliseksi uhaksi voidaan hakea laajemmasta liberaalien demokratioiden kontekstin muuttumisesta. Ajatus demokratioiden voittokulusta on laajemminkin heikentynyt.

Demokratiaindeksien mukaan viimeiset 15 vuotta ovat olleet **alamäkeä aiemmin määrävälle demokraattiselle kehitykselle**. Indeksejä ja niiden indikaattoreita voi tietysti kritisoida monestakin näkökulmasta, mutta yleistä suuntaa se ei muuta. Demokratia kamppailee talouskriisien ja uskottavuusongelmien kanssa: populismin nousu ja valtavirtapolitiikan ja -median kyseenalaistaminen on tulkittu liberaalin demokratian itsensä kyseenalaistamisena – osin syyistäkin.

Näkemykset teknologian roolista demokratiassa ovat ehkä myös osittain tämän laajemman kontekstin vuoksi siirtyneet toivosta epätoivoon: **demokratian kriisipuheen** keskellä nähdään tämän tai tuon uhkaavan demokratiaa ja horjuttavan ”totuuden” aseman saavuttanutta liberaalidemokratiaa. Siinä missä aiemmin vaihtoehtoiset näkemykset tulkittiin demokratiaa parantaviksi, nyt ne nähdään usein ”populismina”, ”polarisaationa” tai ”informaatiovaikuttamisena”.

1990-luvun optimismi haihtui 2010-luvulla. Ajatus demokratioiden voittokulusta heikentyi.

Teknologian osalta optimismin vaihtuminen pelkoon kertoo, samalla tavalla kuin puhe totuudenjälkeisestä ajasta, enemmän käyttäjien reaktioista kuin laadullista muutoksista. Ongelmat ovat vanhoja ja demokratialle jossakin mielessä tyyppillisiä, mutta ne kehystetään aina uudelleen erilaisessa kriisipuheessa.

Alemman julkaisukynnyksen näkökulmasta demokraattisemmat informaatiokanavat nähdään herkästi demokratian uhkana. Esimerkiksi aiemmin mainittu vaihtoehtoinen, eliittikonsensusta haastava näkökulma ei pitänyt sisällään oletuksia valeutisista, eikä verkon keskusteluareenoiden tai sosiaalisen median potentiaalia toimia **vihapuheen** tai **poliittisen trollaamisen** alustana tai **totuudenjälkeisyyden kiihdyttämönä** pidetty suurena – nämä käsitteet ovat syntyneet vasta 2010-luvun myötä.

Internet alustana on ollut oletettua herkempi informaatiovaikuttamiselle sekä poliittisen mainostamisen räätälöinnille aina piilovaikuttamisen tasolle asti.

Jotkin ongelmat voimistuvat eri teknologioiden myötä. Internet on synnyttänyt kasvavia uhkia ihmisten yksityisyydelle tekoälyn ja koneoppimisen mahdollistamien haitta- ja vakoiluohjelmien kehittymisen myötä. Uhan vakavuudesta kertoo, että myös **YK on ottanut niihin kantaa**.

Internet alustana on ollut oletettua herkempi informaatiovaikuttamiselle sekä

poliittisen mainostamisen räätälöinnille aina **piilovaikuttamisen** tasolle asti. Suoraa syy-seurausyhteyttä tämän teknologian kehityksestä demokratialle on kuitenkin vaikeaa mallintaa eivätkä ongelmat sinänsä ole välttämättä uusia, ainoastaan mittakaava on suurempi.

Luultua pienempi muutos

Vaikuttaa kuitenkin pääosin siltä, että kriisipuheessa negatiivisia puolia ylikorostetaan suhteessa positiivisiin. Internetin aiemmin käsitetty optimistinen kyky mullistaa demokratiaa oli yhtä yliampuvaa kuin nykyinen uhkadiskurssien täyttämä fobia, vaikka otsikoihin monesti nousevat **suorastaan demokratian lopusta kertovat politiikan tutkimukselliset teokset**. Parempaa kontekstia voisivat tarjota teokset, jotka käsittelevät **liberaalin demokraattisen puoluepolitiikan** aitoja ongelmia kuitenkin demokratian kokonaisvaltaista loppua ennustamatta.

Demokratia on selvinnyt monista jossakin mielessä suuremmistakin kriiseistä. Poliittisen osallistumisen tavat myös muuttuvat yhteiskunnan muuttuessa ja esimerkiksi yleisempi individualisointikehitys johtaa entistä yksilöllisemmän poliittisen toiminnan muotoihin vanhojen yhteiskuntaluokkiin ja ammatti-identiteetteihin perustuvien puolueiden käydessä kohti auringonlaskua.

Internetin aiemmin käsitetty optimistinen kyky mullistaa demokratiaa oli yhtä yliampuvaa kuin nykyinen uhkadiskurssien täyttämä fobia.

Teknologiaan liittyy sekä positiivisia että negatiivisia ulottuvuuksia demokratian kannalta, eikä se ole vain uhka tai pelastus. Uhkadiskurssissa monet positiiviset puolet unohtuvat ja esimerkiksi demokraattisen kansalaisen hyveenä pidettävä **valtaapitävien epäily nähdään jotenkin uhkaavana**. Demokratiat kestävät kuitenkin erilaisia näkemyksiä ja epäluottamusta johtajiin paljon paremmin kuin autokraattiset järjestelmät, eikä internetin alkuaikojen idea kansalaisvalvonnasta ole mihinkään hävinnyt.

Monet muutoksina pidetyistä seikoista eivät tarkemmassa katsannossa ole välttämättä niinkään laadullisia muutoksia, vaan ainoastaan jo olemassa olevien ilmiöiden voimistumista, tiedon määrän ja nopeuden kasvamista sekä vuorovaikutuksen lisääntymistä. Uhkakuvat somekuppilissa elävistä ihmisistä, jotka valitsevat uutisvirrasta itselleen mieluisat totuudet ja sulkevat silmänsä muilta faktoilta, ei ole oleellisesti eri asia tai suurempi uhka kuin puoluelehtien kultakaudella itselleen postiluukkuun mieluisan totuuden tilanneet ihmiset.

Jokainen elää ja eli aiemminkin eräänlaisessa välitetyssä ympäristössä, jonka uutisiksi nousevien teemojen valikoinnissa ja kehystämisessä tiedotusvälineillä ei ole suinkaan neutraali vaan keskeinen todellisuutta rakentava rooli. On totta, että medialukutaidon ja poliittisen arvostelun merkitys korostuu informaatiotulvassa, mutta tätä on tarvittu toki aiemminkin.

Jokainen elää ja eli aiemminkin eräänlaisessa välitettyssä ympäristössä, jonka uutisiksi nousevien teemojen valikoinnissa ja kehystämisessä tiedotusvälineillä ei ole suinkaan neutraali vaan keskeinen todellisuutta rakentava rooli.

Mitä taasen tulee puntaroivaan kansalaiskeskusteluun, voidaan ajatella, että verkossa tapahtuvan puntaroivan demokratian ideaaleihin tähtäävää visiointia on alettu testata käytännössä: Kansalaiskeskustelujen roolin odotetaan **yhä kasvavan** ja niiden **koostumuksen monipuolistuvan**. **Kansalaiskeskustelujen rooli** nähdään **yhä tärkeänä**, mutta internet toimii pikemminkin yhtenä alustana muiden joukossa, eikä koko demokratian käsitettä mullistavana.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö internet olisi monilta osin tuonut mukanaan aitoja muutoksia. Esimerkiksi internet-ajan alun haasteet tekijänoikeuksille ovat yhä murroksessa suoratoistopalvelujen myötä ja etenkin sanomalehtien ansaintamallit ovat muuttuneet tuoden mukanaan klikkijournalismin kaltaisia ilmiöitä. Avoin tiedejulkaisuutoiminta tuo myös aidosti tutkittua tietoa yhä suurempien yleisöjen saataville. Julkisen keskusteluun osallistumisen kynnys on alentunut – hyvässä ja pahassa.

Optimismien ja fobian välimaastossa

Vanhoille ilmiöille keksitään helposti uusia nimiä ja omaan aikaan liitetään helposti murrosnarratiiveja. Siirtymisessä optimismista pelkoihin kyse onkin enemmän siitä laajemmasta yhteiskunnallisesta kehiksestä, johon nämä muutokset asettuvat. 1990-luvun mahdollisuudet demokratian kehittämiseksi vaikuttavat 2020-luvun kontekstissa mahdollisuuksina demokratian heikentämiselle: entiset mahdollisuudet on alettu nähdä vain uhkina.

2020-luvulta katsottuna aiempi optimismi on ymmärrettävää laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissaan – joskin silti toisinaan melko sinisilmäistä. 1990-luvun liberaalin demokratian voitoksi katsottu ”**historian loppu**” antoi syytä uskoa, että internet veisi pohjan totalitaristisilta valtioilta antamalla äänen niiden kansalaisille. Sama ajatus kantoi vielä 2010-luvun alussa arabikevääksi kutsutussa kansanousujen sarjassa.

Sittemmin esimerkiksi Kiina ja Venäjä ovat onnistuneet ”sulkemaan” oman internetinsä hallinnan piiriin; verkon teknologia on kuin onkin osoittautunut muokattavaksi myös valvonnan välineeksi. Tämä ei myöskään ole rajattu vain autoritaarisiin konteksteihin, vaan myös länsimaissa katsotaan teknologiajättien ja valtioiden ”**valvontakapitalismin**” merkittävästi **murentavan demokratiaa** sekä sulkevan internetin entistä tiukemmin arvontuotannon piiriin.

1990-luvun liberaalin demokratian voitoksi katsottu ”historian loppu” antoi syytä uskoa, että internet veisi pohjan totalitaristisilta valtioilta antamalla äänen niiden kansalaisille. Sittemmin esimerkiksi Kiina ja Venäjä ovat onnistuneet sulkemaan oman internetinsä hallinnan piiriin.

Vaikka esimerkiksi kansalaisten suorittama valtaapitävien valvonta ja poliitikkojen puheiden faktantarkastus on helpompaa kuin ennen, **deepfake-teknologia**, **väärät ilmiannot** ja **doksaaminen**, eli toisen ihmisen henkilötietojen paljastaminen tarkoituksena aiheuttaa hänelle harmia voivat tietysti kääntää tuon kansalaisvalvonta-aspektin pikemminkin tuhoisaan kuin demokraattiseen käyttöön. Kyseessä on jatkuva teknologioiden ja niitä hyödyntävien toimijoiden **kilpajuoksu**.

Internetin avoimet keskustelufoorumit ovat säilyttäneet anarkistisen vapaan internetin piirteitä, mutta **aktivismiin ohella toimintaan on myös liittynyt voimakasta verkkohäirintää** – trollaamista – jolla on **negatiivista vaikutusta demokraattisen politiikan kannalta**.

Tähän yhteyteen nivoutuvat myös some- ja teknologiajättien ansaintamallit, jossa internetin käyttäjä on yhtä aikaa kuluttaja ja myytävä tuote. Internet toisin sanottuna sitoutuu entistä suuremmin markkinatalouteen, mikä kieltämättä kyseenalaistaa sen käsittämistä yhteisenä hyvänä tai demokratiaa vahvistavana julkisena foorumina. Tätä vahvistaa esimerkiksi Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan muuttunut käsitys **teollisesta internetistä** uhan sijaan mahdollisuutena.

Tämä tasapainottelu uhkien ja mahdollisuuksien välillä tulee luultavasti jatkossakin olemaan internetiä koskevan julkisen keskustelun ytimessä. Ainakin nuoret unelmoivat **paremmasta sosiaalisesta mediasta**.

Paul-Erik Korvela on yhteiskuntatieteiden tohtori, valtio-opin dosentti ja yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa.

Mikko Poutanen on tutkijatohtori Tampereen yliopistossa sekä Poliitikasta-lehden vastaava päätoimittaja.

Artikkeli pohjaa osin Paul-Erik Korvelan Tulevaisuuden tutkimuksen seuran Futura-lehden numerossa 1/2020 julkaistuun artikkeliin.

INTERNET